

УДК 330.43:338.012

Дослідження детермінантів стратегічного розвитку галузей України

Іванова Н.С.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри маркетингу та менеджменту
Донецького національного університету економіки торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського

У статті розраховано коефіцієнт кореляції між показниками функціонування галузей та їхніми інтегральними показниками, що дало змогу описати тип зв'язку та ступінь його щільності. Ідентифіковано визначальні фактори стратегічного розвитку досліджуваних галузей. Результати отриманих розрахунків дають змогу в майбутньому зосередити увагу на найбільш вагомих факторах для забезпечення стратегічного розвитку галузі. Інформація про тип зв'язку (прямий чи обернений) дає змогу спрогнозувати напрям зміни інтегрального показника розвитку залежно від зміни того чи іншого визначального фактору.

Ключові слова: галузь, детермінанти, кореляція, стратегічне управління, інтегральний показник.

Иванова Н.С. ИССЛЕДОВАНИЕ ДЕТЕРМИНАНТОВ СТРАТЕГИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ОТРАСЛЕЙ УКРАИНЫ

В статье рассчитан коэффициент корреляции между факторами развития отраслей и их интегральными показателями, что позволило описать тип связи и его тесноту. Результаты расчетов позволили идентифицировать определяющие факторы развития исследуемых отраслей. Результаты полученных расчетов позволяют в будущем сосредоточить внимание прежде всего на наиболее значимых факторах для обеспечения стратегического развития отрасли. Информация о типе связи (прямая или обратная) позволяет спрогнозировать направление изменения интегрального показателя развития в зависимости от изменения того или иного определяющего фактора.

Ключевые слова: отрасль, детерминанты, корреляция, стратегическое управление, интегральный показатель.

Ivanova N.S. THE STUDY OF DETERMINANTS OF THE STRATEGIC DEVELOPMENT OF UKRAINIAN INDUSTRIES

The correlation coefficient between the development factors of industries and their integral indicators is calculated in the article, which allowed describing the type of connection and its closeness. The results of the calculations made it possible to identify the determining factors for the development of the studied sectors. The results of the calculations will allow focusing attention primarily on the most significant factors for ensuring the strategic development of the industry. Information on the type of communication (direct or reverse) allows predicting the direction of the change in the integral indicator of development depending on the change of one or another determining factor.

Keywords: branch, determinants, correlation, strategic management, integral indicator.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У результаті попередніх досліджень із застосуванням методу таксономічного аналізу на основі коефіцієнта таксономії нами визначено рейтинг кожного виду економічної діяльності. Інтегральний показник (коефіцієнт таксономії) дав змогу розділити види економічної діяльності на дві групи, їх показники таксономії значно відрізняються. Так, перша група представлена такими галузями: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність; промисловість; сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство; оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів. При цьому значення інтегрального показника

коливається від 0,321 до 0,424. До складу другої групи включено такі види діяльності: освіта; фінансова та страхова діяльність; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; будівництво; операції з нерухомим майном; тимчасове розміщення й організація харчування. Значення інтегрального показника коливається від 0,085 до 0,184. Така розбіжність викликає питання про причини розвитку або гальмування подальшого успішного функціонування видів економічної діяльності в сучасних умовах. Які саме фактори зазначених видів економічної діяльності цьому сприяють – проблема даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан розвитку видів економічної діяльності є

індикатором соціально-економічного розвитку країни, саме тому тема дослідження галузей є цікавою не тільки з боку окремих науковців, але й із боку держави (державних органів). Питаннями стратегічного управління галузей займалися такі науковці, як Д.А. Аакер [1], М.Г. Афанасьєва [2], Т.Г. Васильців [3], І.П. Мойсеєнко [4], С.І. Степанець [5], М.А. Хвесик [6] та Д.В. Ніколаєнко [7; 8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Результати попередніх досліджень та аналіз наукових праць зазначених учених показав, що недостатньо повно досліджено фактори розвитку галузей економіки країни. Не досліджено типи та тіснота зв'язку між інтегральним показником та складниками економічного розвитку галузі. Отже, потреба подальшого розвитку теоретичних і методологічних основ формування стратегій управління розвитком видів економічної діяльності із застосуванням математичних методів визначає актуальність і наукову невирішеність поставленої проблеми.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення найбільш вагомих факторів впливу на інтегральний показник розвитку галузі за показником кореляції. Для досягнення цієї мети у статті поставлено такі завдання: розкрити стратегічні аспекти управління розвитком галузі; методологічні аспекти застосування показника кореляції для визначення та опису зв'язків між функцією (інтегральний показник розвитку) та факторами (кількісні показники розвитку галузі).

Виклад основного матеріалу дослідження. Дефініція «стратегія» є достатньо неоднозначним поняттям. Сучасні науковці розглядають стратегію як комплекс дій компанії, сформованих відповідно до рівня невизначеності та збільшення кількості зв'язків як усередині системи управління підприємством, так і у зовнішньому середовищі [9]. Із позиції галузі стратегію можна сформулювати як комплекс дій економічних суб'єктів галузі (підприємства, державні органи управління та контролю), сформованих відповідно до рівня невизначеності та збільшення кількості зв'язків як усередині системи управління галуззю, так і в зовнішньому середовищі. Основними властивостями розвитку є незворотність, спрямованість, закономірність, а також упорядкованість та активна роль внутрішніх механізмів самоорганізації [10].

Для забезпечення спрямованості, впорядкованості та закономірності реалізації

комплексу дій суб'єктів господарювання відповідної галузі необхідні ідентифікація детермінантів розвитку та визначення тісноти зв'язку між ними та показником розвитку.

Встановити ступінь щільності зв'язку між величинами дають змогу методи кореляційного аналізу.

Коефіцієнт кореляції (r_{xy}) характеризує лінійну залежність випадкових величин, яка полягає в тому, що за зростання однієї з величин в іншій виявляється тенденція до зміни (спадання чи зростання) за лінійним законом, тому коефіцієнт кореляції показує ступінь щільності лінійної залежності випадкових величин. Цей коефіцієнт може приймати значення в межах $-1 \leq r_{xy} \leq 1$. За коефіцієнта $|r_{xy}| \geq 0,7$ вважається, що кореляційний зв'язок міцний, за $|r_{xy}| = 0,3 \dots 0,7$ зв'язок є середнім, а за $|r_{xy}| \leq 0,3$ зв'язок вважається слабким [11].

Шкала оцінки тісноти зв'язку за коефіцієнтом кореляції наведена в табл. 1.

Таблиця 1
Величина коефіцієнта кореляції і тіснота зв'язку за «Таблицею Чеддока» [11]

Коефіцієнт кореляції (r)	Тіснота зв'язку
1,00	Зв'язок функціональний
0,90—0,99	Дуже сильний
0,70—0,89	Сильний
0,50—0,69	Значний
0,30—0,49	Помірний
0,10—0,29	Слабкий
0,00	Зв'язок відсутній

Об'єктами дослідження обрано галузі, які за результатами попередніх досліджень [12] мають низькі значення інтегрального показника розвитку. Вихідні дані для проведення аналізу представлено в табл. 2.

Нами визначено такі показники, що характеризують розвиток видів економічної діяльності: вартість основних засобів (ОЗ), середньооблікова кількість штатних працівників (П), обсяги реалізованої продукції (товарів, послуг) (ОР), поточні зобов'язання і забезпечення (ПЗ), власний капітал (ВК), необоротні активи (НА), оборотні активи (ОА), довгострокові зобов'язання і забезпечення (ДЗ), баланс (Б), рівень рентабельності (збитковості) (Р). Інтегральний показник розвитку галузі позначено як Ір.

Показник кореляції розраховано для всіх галузей за допомогою модулю MS Excel «Ана-

Таблиця 2

Вихідні дані для проведення кореляційного аналізу [12; 13]

Г	Рік	ОЗ	П	ОР	ПЗ	ВК	НА	ОА	ДЗ	Б	Р	Ір
Будівництво	2010	63113	369	96725,3	83367,6	27371,9	64597,6	89470,2	36810,1	156750,3	-1,5	0,107
	2011	65297	331	120419,5	131969,6	27031,3	90239	136969,5	53971,7	230532,5	0,2	0,125
	2012	75504	320	155790,7	153294,2	29522,5	95514,5	161522	60885,2	260836,7	-0,1	0,108
	2013	82646	284	141125,7	151025	27568,8	87057,5	163950,1	72753,5	251383,7	0	0,131
	2014	64352	228	150466,6	168905,3	3144,7	95954,5	173151,8	97502,4	269574,6	5,8	0,166
Тимчасове розміщення й організації харчування	2010	62090	182	142871,9	206186,6	-16038,1	98109,7	213041,2	105550,8	311761	-7,6	0,152
	2011	31023	96	11613,4	6910,5	11219,2	16994,7	7018,5	5727	24199,4	-1,8	0,052
	2012	25786	91	12940,7	9292,4	11791,4	21610,7	8005,2	8321,5	29975	-0,1	0,038
	2013	28988	96	16519,3	10936,3	12394,5	23481,2	10107,6	10089	34043,6	-1,1	0,032
	2014	32622	95	16726,9	10202,2	8572,8	18632,4	7680,4	7543,3	26319,7	-2,8	0,049
Фінансова та страхова діяльність	2010	27276	85	14346,3	12953,8	3333,9	19211	8113,6	11071,7	27359,7	-25,8	0,076
	2011	27985	71	18250	133204,5	-3117,3	19958,6	9700,9	15543,2	29689,5	-17,3	0,085
	2012	54676	261	256827,9	88585,5	188009,4	69900,2	260793,1	44224,2	332618,5	3,5	0,213
	2013	5805	270	277058,3	100883,4	213060,7	90733,5	280918,3	44712,9	373596,2	6,2	0,210
	2014	39711	272	164141,6	128146,3	227170,3	99856,1	318472,8	49978,1	420809,7	6,1	0,265
Операції з нерухомим майном	2010	57048	266	92238,4	87809,2	126100,6	85785,5	185170,4	55459	271139,1	5,9	0,188
	2011	49718	245	58597	134360,8	128436,4	102372,9	232275,7	70422,8	335333,9	-15,2	0,182
	2012	51238	191	74175,6	239502,2	113577,3	98196,3	225735,1	76161,7	324714,1	-8,9	0,167
	2013	798044	152	36482,9	271963,6	393960,1	570466,2	308346,5	191346,4	885958,8	0,3	0,233
	2014	766183	151	40094,2	132935,1	139040,8	263024,5	118533,2	111078,4	386167,4	-3,6	0,160
Освіта	2010	887738	157	53105,1	151951,3	142620,7	280833,5	127887,7	115718,9	413788,6	2,8	0,205
	2011	652366	125	50218	160698	134200,7	280013	144797,8	130263	425341,2	3,1	0,2
	2012	533328	103	55103,9	210077,3	40629,1	290723,2	161405,5	201980,5	452794,9	-46,9	0,108
	2013	666855	92	75284,6	65738,7	-13592,9	301775,5	208436,1	233117,3	511015,5	-33,4	0,119
	2014	72520	1591	1552,2	452,8	1476,1	1529,3	507,6	90,1	2045,7	4,9	0,149
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2010	3010	1584	1665,3	518,6	1574	1607,7	585,6	104,7	2216,3	7,4	0,124
	2011	3141	1581	1787,1	564,8	1651	1669,8	636,5	88	2323,9	8,2	0,091
	2012	3246	1566	1786,8	441	1597	1561,6	562,5	86,3	2124,5	8,4	0,161
	2013	3117	1499	1591	535,1	1673,8	1670,9	635,7	98,3	2308,1	5,5	0,165
	2014	3117	1434	1975,6	13432,8	1629,5	1881,2	798,3	233,1	2679,7	5,7	0,184
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2010	62377	1156	6523,4	2538,3	4832,8	7949,9	2333,6	2343,7	10373	4	0,133
	2011	12301	1144	7253,5	2679,8	5091,9	8057,7	2223,5	2201,7	10448	2,6	0,111
	2012	13431	1134	8390,1	2950,7	5392,9	8951	2235,5	2479,3	11311,3	2,7	0,064
	2013	14001	1118	9193,7	3168	3599,8	6634,7	2275,6	2143,8	8912,1	3,1	0,130
	2014	11124	1065	7509,4	3703,4	2858,1	7086,9	2528,3	3056,7	9618,6	-3,7	0,148
2015	12912	984	10573,2	4168,1	3451,8	8593,3	3097,3	3992,6	11692,7	-0,6	0,163	

ліз рішень» – «Кореляція». Результати проведених розрахунків представлено на рис. 1 та рис. 2.

За даними рис. 1 можна зробити висновок про наявність сильного впливу

($|r_{xy}| = 0,7...0,89$) на інтегральний показник розвитку операцій із нерухомим майном із боку рентабельності ($r_{(p,p)} = 0,9$), власного капіталу ($r_{(p,вк)} = 0,85$) та середньооблікової кількості штатних працівників ($r_{(p,п)} = 0,8$). Зазна-

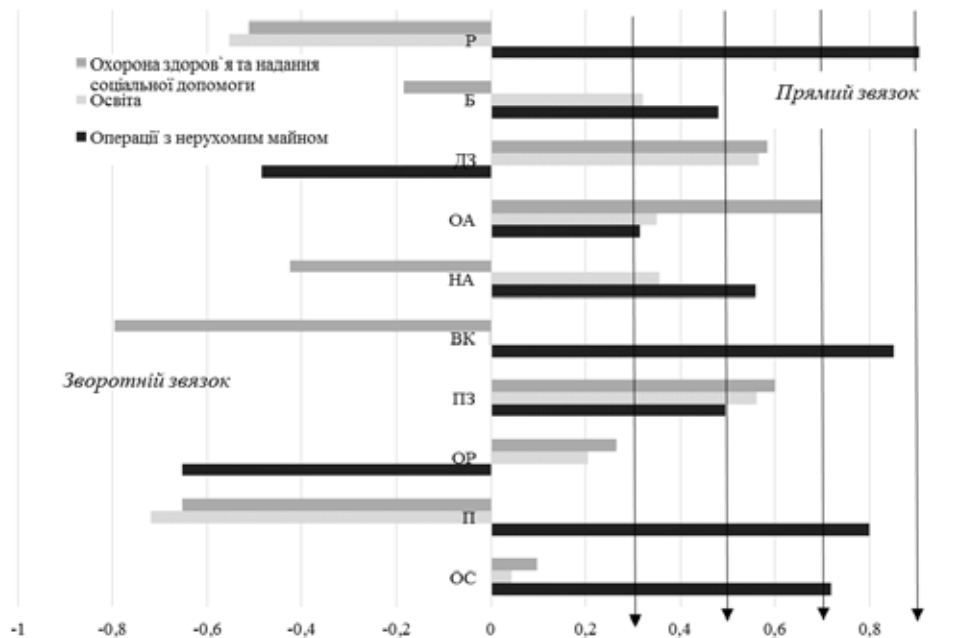

Рис. 1. Значення коефіцієнта кореляції між показником інтегрального розвитку галузей (охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, освіта, операції з нерухомим майном) та їхніми факторами

Джерело: побудовано автором

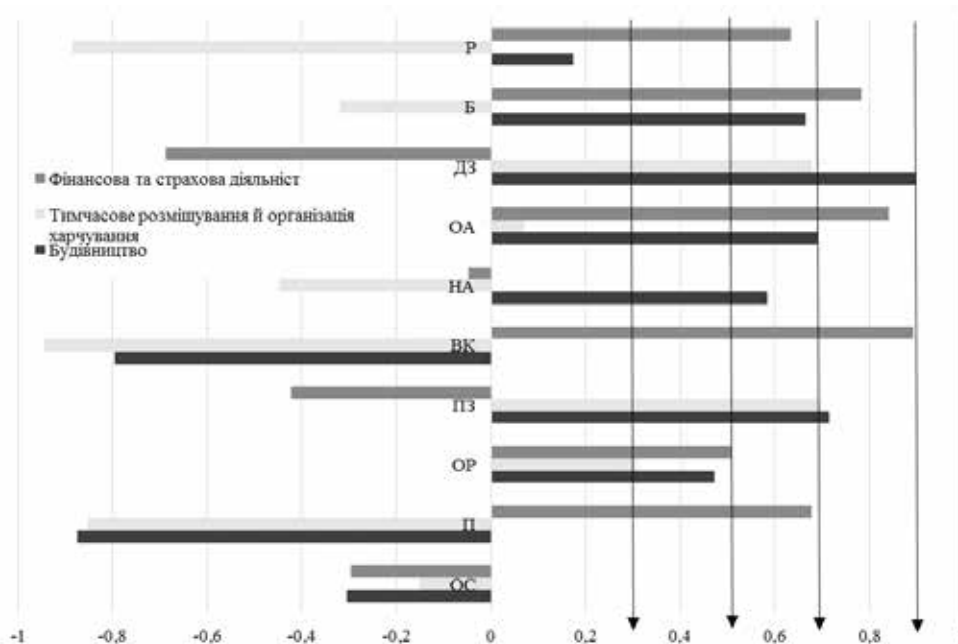

Рис. 2. Значення коефіцієнта кореляції між показником інтегрального розвитку галузей (фінансова та страхова діяльність, тимчасове розміщення та організація харчування, будівництво) та їхніми факторами

Джерело: побудовано автором

чені коефіцієнти кореляції мають знак +, тому зв'язок описується як прямий. Тобто за умови зростання одного із розглянутих факторів інтегральний показник стану розвитку виду економічної діяльності «Операції з нерухомим майном» також буде зростати. Треба визначити наявність значного оберненого впливу показника «Обсяг реалізованої продукції» ($r_{(p,OP)} = -0,65$) на результативний показник даної галузі.

Середньооблікова кількість штатних працівників в освіті негативно впливає на розвиток даної галузі, причому зв'язок характеризується як сильний ($r_{(p,П)} = -0,72$). Негативний вплив даного фактору спостерігається і в галузі «Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги» – $r_{(p,П)} = -0,65$. Сильний обернений зв'язок у даній галузі спостерігається і за показником власний капітал – $r_{(p,ВК)} = -0,8$.

Результати розрахунків коефіцієнтів кореляції на рис. 2 свідчать про сильний прямий вплив довгострокових та поточних зобов'язань на стратегічний розвиток будівництва, коефіцієнти кореляції мають значення відповідно 0,897 та 0,72. Оборотні та необоротні активи, майно суб'єктів господарювання будівництва значно впливають, зв'язок прямий.

На фінансову та страхову діяльність сильний прямий вплив здійснюють такі фактори, як власний капітал ($r_{(p,ВК)} = 0,89$), оборотні активи ($r_{(p,OA)} = 0,84$) та майно ($r_{(p,М)} = 0,78$) суб'єктів господарювання даної галузі. Значний обернений вплив спостерігається щодо середньо-облікової кількості працівників.

Детальна характеристика впливу факторів на стратегічний розвиток галузей України представлена в табл. 3.

За даними табл. 3 можна зробити висновки щодо вагомості розглянутих факторів стратегічного розвитку видів економічної діяльності України. Серед зазначених детермінантів особливо виділяється власний капітал, який не має впливу лише на освіту, що, на нашу думку, можна пояснити відсутністю комерціалізації наукових досліджень (відсутністю власного капіталу як результату комерційної діяльності). На всі інші досліджувані галузі вплив власного капіталу характеризується як сильний, а для галузі «Тимчасове розміщування й організація харчування» – як дуже сильний обернений вплив.

Розроблена матриця дасть змогу визначити можливий напрям стратегічного роз-

Таблиця 3

Матриця опису впливу детермінантів стратегічного розвитку галузей України

Галузь Фактор	Будівництво	Тимчасове розміщення й організація харчування	Фінансова та страхова діяльність	Операції з нерухомим майном	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
ОЗ	Помірний / Обернений	Слабкий / Обернений	Слабкий / Обернений	Сильний / Прямий	Відсутній	Відсутній
П	Сильний / Обернений	Сильний / Обернений	Значний / Прямий	Сильний / Прямий	Сильний / Обернений	Значний / Обернений
ОР	Помірний / Прямий	Помірний / Прямий	Значний / Прямий	Значний / Обернений	Слабкий / Прямий	Слабкий / Прямий
ПЗ	Сильний / Прямий	Значний / Прямий	Помірний / Обернений	Помірний / Прямий	Значний / Прямий	Значний / Прямий
ВК	Сильний / Обернений	Дуже сильний / Обернений	Сильний / Прямий	Сильний / Прямий	Відсутній	Сильний / Обернений
НА	Значний / Прямий	Помірний / Обернений	Відсутній	Значний / Прямий	Помірний / Прямий	Помірний / Обернений
ОА	Значний / Прямий	Відсутній	Сильний / Прямий	Помірний / Прямий	Помірний / Прямий	Сильний / Прямий
ДЗ	Сильний / Прямий	Значний / Прямий	Значний / Обернений	Помірний / обернений	Значний / Прямий	Значний / Прямий
Б	Значний / Прямий	Помірний / Обернений	Сильний / Прямий	Помірний / Прямий	Помірний / Прямий	Слабкий / Обернений
Р	Слабкий / Прямий	Сильний / Обернений	Значний / Прямий	Дуже сильний / Прямий	Значний / Обернений	Значний / Обернений

витку галузі за умови зміни визначених детермінантів (сильного і дуже сильного впливу).

Висновки з цього дослідження. Отже, результати проведеного дослідження детермінантів стратегічного розвитку галузей України дають змогу стверджувати, що найбільш вагомим фактором впливу на інтегральний показник розвитку галузі є власний капітал, при цьому вплив його обернений. Необхідно провести додаткові дослідження за структурними елементами власного капіталу для визначення причини негативного впливу. Негативний сильний (значний) вплив визначено і за фактором середньооблікової кількості працівників, що можна пояснити зменшенням темпів динаміки інших детермінантів.

Результатом можна відзначити отриману матрицю, яка допоможе зорієнтуватися щодо можливого вектору зміни стратегічного розвитку галузі (позитивний чи негативний напрям) без додаткових розрахунків самого інтегрального показника стану розвитку відповідного виду економічної діяльності.

Подальшим напрям дослідження є визначення детермінантів впливу на стратегічний розвиток провідних галузей (за інтегральним показником): транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності; промисловості; сільського, лісового та рибного господарства; оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, а також порівняння отриманих результатів даного дослідження з результатами майбутнього аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aaker D.A. Strategic market management. USA / D.A. Aaker : John Wiley & Sons, Inc., 1995. – 379 с.
2. Афанасьєва М.Г. Економіко-математичне моделювання стратегічного розвитку залізничної галузі України з урахуванням ризику / М.Г. Афанасьєва // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=eng&z=4933>.
3. Васильців Т.Г. Окреслення стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва з погляду системного підходу на її місце у системі безпеки держави / Т.Г. Васильців // Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право). – 2011. – № 4. – Т. 1. – С. 37–43.
4. Мойсеєнко І.П. Стратегія економічного розвитку України в умовах кризи / І.П. Мойсеєнко, М.І. Флейчук // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2012. – Т. 1. – № 1(5). – С. 274–282.
5. Степанець С.І. Розвиток економіки України у контексті процесів глобалізації / С.І. Степанець, Н.С. Скопенко // Наукові праці НУХТ. – 2011. – № 41. – С. 149–152.
6. Хвесик М.А. Управління розвитком національної економіки в контексті дії глобальних процесів / М.А. Хвесик, А.М. Сундук // Економіка України. – 2013. – № 3(616). – С. 4–15.
7. Ніколаєнко Д.В. Міжгалузева стратегія розвитку економіки України / Д.В. Ніколаєнко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Соціально-економічні підсумки 2014 року: реалії та перспективи» (Львів, 26–27 грудня 2014 р.). – Львів : Львівська економічна фундація, 2014. – С. 14–16.
8. Ніколаєнко Д.В. Стратегічне управління міжгалузевими зв'язками / Д.В. Ніколаєнко // Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції «Інноваційна стратегія і тактика фінансово-економічного розвитку суб'єктів національного господарства» (Чернівці, 19–20 грудня, 2014 р.) : у 2-х ч. – Чернівці, 2015. – Ч. 1. – С. 130–131.
9. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : [підручник] / З.Є. Шершньова ; 2-е вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – 699 с.
10. Мельник Л.Г. Фундаментальные основы развития / Л.Г. Мельник. – Сумы : Университетская книга, 2003. – 288 с.
11. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу / Г.І. Купалова / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/14990528/ekonomika/korelyatsiyiy_analiz.
12. Іванова Н.С. Оцінка рейтингу видів економічної діяльності методом таксономічного аналізу / Н.С. Іванова // Ефективна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5324>.
13. Державна служба статистики України: статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Лондар С.Л. Економетрія засобами MS Excel : навч. посіб. / С.Л. Лондар, Р.В. Юринець. – К. : Європ. ун-т, 2004. – 242 с.